

4 Hvilke utbytte har samfunnet av gård-skolesamarbeid?

Erling Krogh

Framveksten av det moderne industrilandbruket har ført til at prosessene i landbruket er blitt fjerne for den store majoriteten i befolkningen. Det produktive landskapet har først og fremst en rolle som en omgivelse for folk flest, som en ramme for deres handlinger. Industrisamfunnet har ført til at færre høster fra naturen for å skaffe mat til befolkningen og råvarer til industriell bearbeiding. Etter hvert jobber også færre i foredling og øvrig industri. Maskinene har overtatt mer og mer av muskelarbeidet. Gjennom å frigjøre fra manuelt slit, har industrisamfunnet åpnet for dannelse av nye samfunnsformer.

Fra industrisamfunn til kommunikasjonssamfunn

Nye scenariundersøkelser påpeker at det på slutten av 1900-tallet har skjedd en overgang fra industrisamfunn til kommunikasjonssamfunn (Frønes og Brusdal 2000, Jensen 1999, Roland 1999). Frønes påpeker at det etterindustrielle samfunnet er kjennetegnet av at globalisering, kommunikasjonsteknologi, kunnskap og utdanning er basis for kompetanse. Den klassiske industriarbeideren er erstattet av elektronisk baserte operasjoner (Frønes og Brusdal 2000: 29)

Jensen (1999) hevder at kommunikasjonssamfunnet med basis i informasjonsteknologi også er i ferd med å avskaffe seg selv.

Industrisamfunnet frigjorde fra fysiske arbeid. "Så begyndte vi å automatisere vores kommunikation og vores sanser. Kommunikation behøver ikke længere at foregå fra mund til øre, vi har telefon og TV. Lommeregneren og computeren har overtaget en stor del av hjernes arbejde. Vi er gået et skridt videre. Vi automatiserer ikke alene muskelarbejdet, men også hjernearbejdet. Roboter, der maler skjærer og føler. Sensorer, der holder bilen på vejen og afstand til andre biler. Igjen - lad maskinerne gøre arbejdet for os." (Jensen 1999: 29).
Informasjonsteknologien automatiserer i økende grad både muskelarbeid, hjerne- og sansearbeid.

Informasjonsteknologien har ført til endringer både i naturbrukets næringer og utdanning. Mens industrisamfunnets teknologi åpnet for overgang fra manuell til mekanisk naturbeherskelse, har informasjonsteknologien lansert "mentale" maskiner som forenkler håndteringen av mekanikken. Dette har ført til at mental kommunikasjon i økende grad kan erstatte forholdet mellom menneske og manuelt styrte maskiner i landbruket, for eksempel ved håndtering av datastyrte melkeanlegg. Synssansen og tastetrykk kan delvis erstatte andre sanser og andre kroppslige ferdigheter.

Informasjonsteknologiens automatisering har imidlertid også en annen interessant effekt: Menneskelig arbeidskraft frigjøres til andre oppgaver og nye framvoksende behov knyttet til identitetsoppbygging og identitetshåndtering. Det moderne samfunnet er kjennetegnet av at enkeltmennesket løsrives fra den selvfølge autoritet til tradisjonelle normer og verdier. Videre mister oppvekststed og bosted sin plass som gitt og naturlig fysisk forankring (Giddens 1996 og 1997). Mennesket må selv skape ny forankring, både verdimesig og stedlig. Økning i økonomisk velferd (i vesten) fører til at en stadig større del av kjøpekraft og etterspørsel rettes mot en kontinuerlig oppbygging og gjenoppbygging av personlig identitet. Når automatiseringen frisetter arbeidskraften, kan mer krefter rettes mot produksjon av identitetsvarer og identitetstjenester og mer tid kan brukes til identitetsoppbygging, både i arbeid og fritid.

“Dream Society”

I følge Jensen (1999) bidrar innføringen av informasjonsteknologi derfor til realiseringen av Dream Society, identitetssamfunnet. Enkeltmenneskets behov for å skape egen identitet blir en samfunnsmessig drivkraft som preger så vel politikkkutforming som ønske om utdanning. IT-samfunnet har på sin side ført til at stadig mer tid brukes foran skjermer, der fingerspisser og synssans er delene av kroppen som brukes aktivt.

Den økte betydningen av håndtering og gjenoppbygging av identitet kan skape betydelig usikkerhet. Meningen forvitrer for stadig flere i samfunnet. Høyt sykefravær i arbeidslivet, utagerende og læringshemmende atferd blant skoleelever, og

økende kriminalitet og rusproblematikk kan for en stor del forklares ut fra helse- og identitetsproblemer med psykososial begrunnelse. Regjeringens strategiplan “...sammen om psykisk helse...” regner med at mellom 10 og 20 prosent av barnebefolkningen har psykiske plager som påvirker deres daglige fungering. Tall fra Samdata viser at nesten 31.000 barn og unge under 18 år ble henvist til psykisk helsevern for barn og unge i 2002 (Regjeringens strategiplan). Av disse ble nesten 6000 henvist for atferdsvansker, bortimot 5000 for tristhet/depresjon og over 4000 for hyperaktivitet.

Diagnoser og utfordringer

I samtalene med bønder som bruker gården som læringsarena for skolelever, er det en type uttalelse som går igjen: “Deres spesialelever er mine stjerneelever”. Når ADHD-guttene kommer på gården for å lære, viser de generelt arbeidsiver, målrettethet og omsorgsevner. Den springende energien som må tøyles i klasserommet, kan rettes og konsentreres i møtet med arbeidsoppgavene på gården. En bonde i Nord-Trøndelag fikk ansvaret for de fire “verstingene” på den lokale ungdomsskolen, som ikke kunne være i skolebygningen lenger. Etter to måneder visste alle fire hva de ville bli der og da – avløsere hos bonden. Deltakelsen i gårdsarbeidet bidrar til å plassere seg i tilværelsen. Da kan andre mål utvikles og festes når ungdommene vokser inn i voksenlivet.

Sykdomstilfeller og framveksten av psykiske diagnoser viser en eksistensiell utfordring i et samfunn der enhver får ansvar for å skape sin identitet. Å skape sin egen mening og sitt eget selvilde kan være en frigjørende mulighet, men i et samfunn

der mediesuksessene eksponeres, blir samfunnsmessige rammer utydelige og fallhøyden stor. Meningen glipper lett taket. Meningsforvitringen har mange og komplekse årsaker. Det er allikevel åpenbart at oppløsningen av meningsbærende sammenhenger mellom det enkelte mennesket og samfunnet er av stor betydning. For den enkelte er det en utfordring å gjenoppbygge slike sammenhenger. Dette kan både bestå i å ta bolig i sin egen kropp ved å ta kroppen og sansene mer bevisst i bruk, og i å fornye og utvikle den bevisste kroppens forhold til omgivelsene, andre mennesker og samfunnet. For eksempel ved å delta i gårdsarbeid.

Drømmene våre og livskvalitet

Ingebrikt Steen Jensen skrev i 2002 bestselgeren "Ona Fyr". I boka spør han seg hva som skal til for å få solgt varer og tjenester i vår tid. Han viser til markedsføringsguruen Leon Nordin, som hevder at det er nødvendig at det som produseres kan gi svar på en eller flere av fem drømmer:

- Drømmen om evig liv
- Drømmen om evig ungdom
- Drømmen om evig rikdom
- Drømmen om evig virilitet
- Drømmen om evig lykke

Fra et markedsføringssynspunkt orientert omkring forbrukersamfunnets kulturelle verdier kan dette synes fornuftig. Men samsvarer det med dine drømmer eller drømmene til dem du kjenner godt? Forskning omkring hvem som opplever høy livskvalitet tyder på at andre forhold er av

større betydning. Forskningscenteret for Livskvalitet i København har intervjuet mer enn 10.000 mennesker i en undersøkelse om livskvalitet. Direktører har det ikke bedre enn folk "på gulvet".

Foto Anne Grutle

Folk som arbeider med kunnskap på høyeste faglige nivå har det ikke bedre enn ufaglærte. Rike har det ikke bedre enn fattige. Penger, makt eller boklig lærdom er tydeligvis ikke avgjørende for å leve et godt liv. Det er derimot klar sammenheng mellom opplevd livskvalitet og evnen til å gjøre egne, eksistensielle valg. Søren Ventegodt (1997, s. 22) oppsummerer slik:

”Livet går ut på å finne ut hva en selv vil. Det vil si kjenne sine innerste drømmer, vite hvilke muligheter som finnes rundt en/kjenne den verden en lever i og ha en innstilling som gjør det mulig å forene drømmer med de muligheter som faktisk finnes. Livet handler med andre ord om å bygge bro mellom vår indre eksistens og omverdenen. Livets mening går ut på å forbinde vårt dypeste indre med den ytre verden vi lever i. Finne frem til alle drømmer og skjulte potensialer og kjempe for å virkeliggjøre dem. Dette er å oppfatte livskvalitet som livsutfoldelse.”

I undersøkelsen ”Livskvalitet og naturbrug” (Ventegodt 1998) vises tydelige statistiske sammenhenger mellom opplevd livskvalitet og forhold til natur. ”Dem, der har et meget godt forhold til naturen har det gjennom de subjektive og eksistensielle mål (for livskvalitet) 5-10 % bedre enn gjennomsnittet. Dem, der har et meget dårlig forhold til naturen har det gjennom de subjektive og eksistensielle mål for livskvalitet 10-20% dårligere enn gjennomsnittet.” (Ventegodt 1998: 33). I drøftingen av resultatene påpeker Ventegodt at den gode livskvalitet henger nært sammen med en utviklet bevissthet om livet og virkeligheten. ”Jo finere og mer præst man er i stand til å gripe naturen i sig og uden om sig med sin oppmerksomhed, des mer samhörighed oplever man – des mer føler mag sig som en del af en større helhed – og jo større er naturoplevelserne” (Ventegodt 1998: 12)

Det viser seg altså at et bevisst og aktivt forhold til omgivelsene er et særtrekk for dem som opplever høy livskvalitet. For å finne fram til sin egen drøm; å ha opplevelser av mestring, av å høre til, og av å være noe for noen. Dette er allmenne byggesteiner for egen identitetsdannelse. Deltakelse i gårdsarbeid kan bidra til at elevene kan etablere disse byggesteinene i sitt eget liv. Poenget er ikke at man skal utdanne en skokk av nye bønder, men gjøre elevene i stand til å realisere seg selv, ikke bare kopiere en påklistret identitet skapt av samfunnets forventninger eller markedsføring. Det dreier seg om allmendannelse og allmennutdanning og oppnåelse av målene i den generelle læreplanen, noe som er vanskelig innen klasserommets fire vegger.

Hvordan lærer elevene best?

Elevene gir selv tydelige svar på at disse veggene er for trange når det gjelder å legge til rette for læring. Gjennom 7 år har studentene ved lærerutdanningen på Universitetet for miljøvitenskap hatt elevsamtale med en utvalgt elev i løpet av studietiden. Elevene blir blant annet spurt: Hvordan lærer du best? Om lag 20 % av elevene sier at de lærer best gjennom at læreren gir en kort, strukturert gjennomgang av lærestoffet på tavla før de får praktiske eksempler på teoristoffet. Mellom 70 og 80 % sier at de lærer best gjennom at stoffet gjennomgås på en praktisk måte, gjerne i praksis, før de presenteres for teoristoff. Her vil gården være en meget aktuell læringsarena.